

ОСМАНСЬКА ХРОНІКА «ІСТОРІЯ НАЙМІ» ЯК ЗАПЕРЕЧЕННЯ ЛІТОПИСНОГО КАНОНУ

Стаття присвячена пошуку ідіостилістичних рис османської хроніки «Історія Наймі» (поч. 18 ст.) на лексичному рівні мови. Чимало тюркологів засвідчували стилістичну особливість цього твору в загальних рисах. Утім, предметне дослідження лексики «Історія Наймі» демонструє, наскільки хроніка справді порушувала строгі канони османського літописання, та чи можна її вважати одним із фундаментів турецької пре-модерної літератури.

Ключові слова: ідіостиль, літопис, османістика, літературний канон, мовна норма.

Статья посвящена поиску идиостилистических особенностей османской хроники «История Наимы» (нач. 18 в.) на лексическом уровне языка. Многие тюркологи отмечали стилистическую особенность этого произведения в общих чертах. Тем не менее, предметное исследование лексики «История Наимы» демонстрирует, в какой мере хроника действительно нарушала суровые каноны османского летописания, и можно ли ее считать одним из фундаментов турецкой премодерной литературы.

Ключевые слова: идиостиль, летопись, османистика, литературный канон, языковая норма.

The article is devoted to research of an Ottoman prose work Tarih-i Naima (Naima's History) idiostyle features on its lexical language level. Up to now, many turkologists ascertained the stylistical peculiarity of this text in common features. However, the empirical research of Naima's History vocabulary demonstrates to what extent the chronicle breaks strict canons of Ottoman prose and whether it is possible to consider it one of the bases of pre-modern Turkish literature.

Key words: idiostyle, chronicle, Ottoman language studies, literary canon, language norm.

Як відомо, строгі рамки написання текстів визначали канони османської літератури. У мові османських літописів 16-18 століть їх можна охарактеризувати як домінування певних словесних пластів у загальній лексичній структурі текстів, що в основному склалися з арабських та перських запозичень. Так само на синтаксичному рівні хроністи надавали перевагу одним конструкціям над іншими. Заперечення мовних і жанрових канонів було вкрай рідкісним. Найчіткіше дослідникам вдалося зафіксувати його в «Книзі мандрів» відомого мандрівника Евлія Челебі (17 ст.) [1: 5-10]. Водночас чимало сходознавців наголошують, що ідіостилістичні особливості притаманні ще одному османському твору поч. 18 ст. – «Квітнику Гюссейна у викладі подій Сходу та Заходу», або ж скорочено – «Історії Наймі». Літопис має таку другу назву, позаяк належить перу першого державного хроніста Османської імперії Мустафі Наймі (1655-1716) [2: 14-15].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Упродовж 20-21 ст.ст. серед закордонних науковців тезу про стилістичну особливість «Квітника Гюссейна у викладі подій

Сходу та Заходу» висували: З. Данишман, А. Расім, А. Кабакли, Т. Льюіс, Г. Іналджик, А. Джошкун, М. Мюнір Актепе та решта. Виділяють з-поміж османської прози «Історію Наїми» й українські орієталісти А. Кримський та Г. Халимоненко. Утім, попри констатацію особливості хроніки в загальних рисах у тюркології не проводилося лінгвістичних досліджень, котрі чітко зафіксували б наявність ідіостилію літопису. Отже, до кінця нез'ясованим залишається питання, наскільки хроніка відрізняється від решти літописів та чим саме. На цьому, зокрема, наголошує в одній зі своїх публікацій турецький мовознавець М. Джошкун [3]. Така невизначеність породжує дискусії серед знавців турецької писемності щодо того, чи є літопис одним із рідкісних творів, які порушували канони османської прози та слугували фундаментом пре-модерної турецької літератури, чи він, загалом, не виходить за рамки тогочасних прозових жанрів.

Отож наше завдання полягало у визначенні на лексичному рівні мови чітких відмінностей тексту «Історія Наїми» від решти турецьких хронік 16-19 століть, або ж класичної доби османотурецької мови [4]. Такі відмінності, згідно зі стилістичними теоріями, становлять девіацію від мовної норми [5: 95]. Їхню сутність, зокрема, можна простежити через аналіз частоти вжитку лексики та виділення ключових слів тексту, що характеризуються авторським використанням відмінним від загального [6: 155]. На пошуку ключових слів, як основних ознак ідіостилію, наголошує й корпусна методика [7; 8], використана в нашому дослідженні, оскільки уможливило чітку фіксацію ідіостилію як відхилення від мовної норми.

Виклад основних положень. Передусім авторський вокабуляр «Квітника Гюссейна у викладі подій Сходу та Заходу» було порівняно з лексикою 21 османського літопису 16-19 століть. Останні, у транслітерованому латиницею вигляді об'єднано, згідно з критеріями логічної вибірки, в колекцію електронних документів (корпус) через програму бази даних Microsoft Access. Корпус літописів османотурецької мови (КЛОТ) налічує 990 тис. слівформ. За принципом обрахунку між частотними словниками літописів коефіцієнта кореляції Пірсона (r) доведено правильність вибірки. Надалі лексику текстів укладено в загальний частотний словник кількістю 38 тис. одиниць, що й визначають модель мовної норми османської прози.

Ступінь кореляції r між частотними словниками 21 документа становить: від +0,709 до +0,981 ($p < 0.001$). Це засвідчує велику близькість текстів, адже чим вищий показник коефіцієнту r , тим більша кореляція між рангами частотних словників. Отож загальний частотний словник усіх документів можна вважати нормативним для османотурецької прози 17-19 століть.

Літописи, що увійшли до корпусу, варто представити в такій хронологічній послідовності: 1. Tevarih-i Al-i Osman Нішанджи Мегмета-паші (16ст.); 2. Gence Fetihnamesi Рагімізаде Ібрагіма Чавуша (16 ст.); 3. Tebriziyye Таликизаде Мегмеда Субгі (16 ст.); 4. Gazavat-ı Murad Paşa Васиті (поч. 17 ст.); 5. Tevarih-i Al-i Osman анонімного (поч. 17 ст.); 6) Peçevi Tarihi Ібрагіма Печеві (сер. 17 ст.); 7) Peçevi Tarihi Ібрагіма Печеві (сер.17ст.); 8) Tarihçe-i Fethi Revan ve Bagdad Кара Челебі-Заде Абдюльазіза-ефенді (сер. 17ст.); 9) Tarihi-i Kamaniçe Хаджи Алі Ефенді (кін. 17 століття); 10) Tarihi-i Mehmed Giray Мегмеда Гірая (поч.18 ст.); 11) Sefaretname Нішли Мегмеда-аги (поч.18ст.); 12) Tarihi-i Sülalet-i Köprülü Бегджеті Сейїіда Ібрагіма-ефенді (сер. 18 ст.); 13) Tarihi-i Çelebi-zade Челебі-заде Ісмаїла Асіма-ефенді (сер. 18 ст.); 14) Tarihi-i Sami Мустафи Самі (сер. 18 ст.); 15) Kit' a-min-

Tarih-i Sultan Mahmud-ı Evvel Мусаффи Мереммеда-ефенді (18 ст.); 16) Risale-i Teberdariyye Fi Ahval-i Darü's-Sa'ade Дервіша Абдуллага (18 ст.); 17) Sefaretname Шергі Османли-ефенді (сер. 18ст.) 18) Keüfiyet-i Rusiyye Гасана Кюрді (кін.18 ст.); 19) Mukaddimetü's Sefer невідомого автора (кін. 18 ст.); 20) Tarih-i Sefer-i Rusya Саїда б. Галіля Ібрагіма (поч. 19 ст.); 21) Pehlivan Ibrahim Paşa Vakayı'Namesi Абдулліта-ефенді (поч. 19 ст.).

За аналогією, окремо від перелічених літописів, створено корпус тексту «Історія Наїми», що налічує 98 тис. словоформ. Коефіцієнт кореляції r між частотними словниками «Історії Наїми» та колекції османських документів становить 0,771 ($p < 0.001$). Для прикладу, «Сеяхатнаме» Евлія Челебі, володіючи виразними ідіостилістичними ознаками, корелюється з рештою хронік на рівні r : від +0,663 до +0.734, тобто значно менше. Таким чином, у загальному статистичному порівнянні лексична структура літопису «Історія Наїми» не виходить за межі мовної норми, однак перебуває на її периферії.

Дальші зіставлення тексту з гіпертекстом засвідчили, що глибші відмінності між ними виявляють себе в непропорційних співвідношеннях найчастотніших та ключових слів, що об'єднуються концептуально.

Наприклад, лексеми, які титулюють османського падишаха: Hazretleri, Hümayun, padişah, sultan, hân загалом покривають 1. 46% з 990 тис. словоформ літописної колекції. Вони утворюють ядро лексико-семантичного поля, котре охоплює синоніми та епітети поняття султана як головної особи Османської імперії, загалом, володаря та повелителя. Сюди варто додати утворені від них абстрактні й конкретні іменники, або ж якісні прикметники, антропоніми, менш частотні синоніми, тощо. Як наслідок, лексико-семантичне поле концепту «володаря, повелителя» в рамках корпусу османських документів можна описати через такі одиниці: Bâyezîd (ім'я султана), cihandar (володар), cihandariye (владарювання), cihangir (завойовник світу), cihangirî (належний завойовнику світу), cihânşâh (шах світу), hâkan (правитель), hâkanî (належний правителю), hâkaniyet (владарювання), hâkanlık (владарювання), halife (халіф), halifelik (халіфство), hânedan (владика), melik (володар), melikane (владарювання), mülûkâne (по володарському), Osman (Осман), Osmancık (Османчик), Osmanî (належний Османам), Osmaniyan (Османи), Osmaniyye (пов'язаний з Османами), Osmanlılık (належність Османам), Osmanoğlu (син Османа), Osmanzâde (син Османа), padişahane (по-падишахському), padişahî (належний падишаху), padişahlık (падишахство), râdişâhzâde (принц), şâh (шах), şahâne (по шахському), şâhenşâh (шах шахів), şahlık (шахство), saltan (султан), saltanat (султанат), sultançayır (по султанському), sultaniyye (султанство), sultanlık (султанство), sultanullah (султанство), taht (трон) та решта. Їхня частка в корпусі складає 0.6%. Отож концепт, що характеризує постать володаря, розширюється щонайменше до 2.06%.

Натомість концепт «правителя» в літописі «Історія Наїми» на рівні лексем: hümayun, sultan, han, hazretleri, padişah є менш відчутнішим. Ці слова покривають у хроніці 1, 15% тексту, всупереч нормованому показнику – 1, 46%. У перших п'ятистах лексемах частотного словника хроніки, на відміну від нормованих показників, виділяється інша титулатура станів Османської імперії. Саме через такі концептуальні зсуви гіперонімічність поняття «володар» в «Історії Наїми» втрачає ті строгі риси, яких вимагав від тексту прозовий канон.

Зокрема, на переднє тло в літописі виходять такі дійові особи: ağa «ага», vezîr «візир», asker «вояка», bey «бей», vâlî «валі», efendi «пан», Yeniçeri «яничар», beylerbeyi

«бейлербей», şeyh «шейх», kâdî «кадій», kethüdâ «кетгюда», ulemâ «улеми», çavuş «чавуш», sipahi «сипагі», karısı «стражник», şeyh «шейх», bostancı «вартовий», me'mûr «чинovníк», müftî «муфтій», silâhdar «сілагдар». Тільки ці лексеми, що здебільшого вказують на військову й освічену знать Османської імперії, покривають щонайменше 3% тексту «Квітнику Гюссейна у викладі подій Сходу та Заходу». Тоді як показник інших літописів удвічі менший – приблизно 1,5%.

Описаний аналіз засвідчує, що літопису менш притаманне тогочасне звеличення центральної фігури Османів, відтак – пов'язані з ним епітети, метафори та гіперохи. На переднє тло у творі виходять різні суспільні верстви, передусім – освічена знать і військова аристократія. Найактивніша іменна лексика тексту демонструє зміщення від мовної норми, отже, і зміну стилістичного коду, закладеного в титулатурі.

Надалі відмінності також простежено у вживанні питомо тюркських дієслів у «Квітнику Гюссейна у викладі подій Сходу та Заходу» та інших літописах. У Таблиці 1. наведено зразки найчастотніших тюркських дієслів досліджуваного тексту. Їхню частоту в «Історії Наїми» та створеному корпусі літописів подано з розрахунку на мільйон слів-форм (чмс). Різницю між частотами обчислено за усталеною статистичною формулою χ^2 .

Отже, $P \chi^2 < 0,001$ є показником великої різниці між частотами лексем, $P < 0,01$ – середньої, $P < 0,05$ – незначної. Дані таблиці демонструють, що в «Історії Наїми» питомо тюркські дієслова фігурують частіше, ніж того вимагала норма османських літописів.

Таблиця 1.

Питомо тюркська лексика «Історії Наїми». Дієслова.

Слово	Переклад	чмс КЛОТ	чмс ІІ	$P \chi^2$
olma	бути	22315,3	22587	
olunma	пас. бути	8778,6	6576,1	<0,001
eyleme	чинити	7388,2	5217,9	<0,001
varma	досягати	1264	2889,8	<0,001
gitme	іти	1139,8	2348,6	<0,001
bulma	знаходити	1012,5	1347,9	<0,01
verme	давати	1765,2	3379,9	<0,001
etme	робити	16300	25569	<0,001
bilme	знати	543,6	939,4	<0,001
alma	брати	1285,3	2123,9	<0,001
çekme	витягати	289,9	612,7	<0,001
verilme	пас. verme	735,6	1531,7	<0,001
gönderme	відсилати	733,6	1929,9	<0,001
kalma	залишати	737,6	1255,9	<0,001
geçme	минати	576,9	1276,4	<0,001
çıkma	виходити	728,5	1868,7	<0,001

Таким чином текст частково відхиляється від моделі мовної норми на рівні найчастотнішої лексики. Аналогічна девіація притаманна хроніці і в більш глибоких словесних пластах. Тут її можна простежити у відмінностях між ключовими словами досліджуваного тексту та решти османотурецьких документів. Ці лексеми також можуть бути об'єднані в концептуально-семантичні поля, або ж бути розподілені по них у загальній структурі текстів, щоправда цей момент детально не представлено в публікації, з огляду на її рамки.

Сам термін «ключові слова» введений у стилістику П. Гіро як означення лексем, що не просто характеризуються відносною частотністю, але й авторським вжитком, який відрізняється від загального [6: 155]. Такий підхід перегукується зі стилістичною концепцією М. Ріффатера, де ключові лексеми описуються як носії експресивних конотацій, тобто визначальні стилістичні елементи тексту [9; 10].

Для виділення ключових слів у квантитативній лінгвістиці з кінця 80-х років 20 ст. набув популярності метод Term Frequency Inverse Document Frequency, або ж: TFIDF [7]. Застосовуючи цей метод, ми передусім керувалися при його виборі тим, що маємо визначити ключові слова як параметри модельованої структури. Отож, якщо взяти укладену електронну колекцію літописів як один окремих документ, то кожне з його слів отримає, згідно з обчисленням TF, свою вагу t_i в межах корпусу:

$$TF = \frac{n_i}{\sum_k n_k},$$

де n_i є число входжень слова в документ, а в знаменнику – загальна кількість слів у документі.

Далі обчислення IDF показує інверсію частоти, з якою слово зустрічається в документах колекції. Використання IDF зменшує вагу широковживаних слів:

$$IDF = \log \frac{|D|}{|(d_i \supset t_i)|},$$

де: $|D|$ – кількість документів колекції; $|(d_i \supset t_i)|$ – кількість документів, в яких зустрічається слово t_i (коли $n_i \neq 0$).

У результаті більшу вагу TFIDF отримують слова з високою частотою появи в межах документу та низькою частотою вживання в інших документах колекції. Слова з найбільшою вагою TFIDF потрапляють до так званого «стоп-списку», тобто лексем, що є широковживаними в усіх текстах і здебільшого належать до прийменників, займенників, або ж іменників та дієслів, що втрачають особливе значення через надмірну частоту вжитку [11: 117-120; 12].

Тому «стоп-список» було відкинуто, а на основі ваги лем корпусу, особливостей османотурецької мови та законів лінгвостатистики визначено: які зі слів є найважливішими для гіпертексту. Аналогічне обчислення ключових слів проведено і з відібраними для дослідження сегментами хроніки «Історія Наїми». У результаті операції ключова лексика хроніки «Історія Наїми» та укладеної колекції літописів розподілилася таким чином:

1. Слова представлені в колекції документів та досліджуваному тексті рівною мірою; вони утворюють певний нормативний стержень, якого дотримувався автор під час на-

писання твору. Як видно з Таблиці 2, до таких, наприклад, належать: bilad «краї», cısr «міст», dûş «плече», hadim «служба», hesab «рахунок», kudretli «дужий», mahzar «місце аудієнції», tâd «отрута», varoş «передмістя».

Таблиця 2.

Зразок спільної лексики жанру та ідіолекту

Слово	Переклад	Чмс КЛОТ	Чмс ІН
bilad	краї	177,8	112,3
cısr	міст	47,5	20,4
dûş	плече	60,6	61,3
hadim	служба	85,9	91,9
harik	вогонь	44,5	20,4
hesab	рахунок	32,3	61,3
kub	що б'є	65,7	20,4
kudretli	дужий	64,7	112,3
mahzar	місце аудієнції	146,5	102,1
müsalaha	примирення	113,2	91,9
müsâ'ade	допомога	39,4	30,6
tâd	отрута	227,4	132,8
varoş	передмістя	112,2	81,7

2. Більш високоінформативні лексеми, меншою мірою представлені в досліджуваному тексті, ніж цього вимагає норма, або й відсутні, в ньому. Наприклад: müsi «який у біді», mütad «звиклий», marifet «майстерність», semmûr «соболь», tebciil «звеличення». Утім, деякі слова навіть із невисокою інформативністю рідше вживаються в тексті, або й відсутні в ньому, що пояснюється особливостями авторського написання тексту та є однією з його прикметних рис. Наприклад: bâis «що є причиною», nâire «полум'я», tâhir «чистий», şenbih «день», ma'zûl «звільнений», murahhas «дозволений», güşâ «що відчиняє», hâm «невиконаний». Зразки цієї лексики представлено в Таблиці 3.

Таблиця 3.

Зразок ключової лексики, що домінує у функціональному стилі

Слово	Переклад	Чмс КЛОТ	Чмс ІН	P Xi ²
bâis	що є причиною	87,9		
berkuk	абрикос	27,3		
davet	запросини	103,1	20,4	<0,05
güşâ	що відчиняє	101	30,6	<0,05
hâm	невиконаний	167,7	30,6	<0,01
ka'de	сидіння	23,2		

kaim	хто стоїть	113,2		
kaplı	покритий	73,8	10,2	<0,05
marifet	майстерність	43,5		
ma'zûl	звільнений	107,1	40,9	<0,05
şenbih	день	224,3	30,6	<0,001
nâire	полум'я	50,5		
murahas	дозволений	99,0	20,4	<0,05
tâhir	чистий	64,7		

3. Ключові слова, які здебільшого є такими для досліджуваного тексту; автор послуговується ними набагато частіше, ніж решта літописців, як от: *hüccet* «доказ», *ulûfe* «зарплатня *сипагі*», *ihânet* «зрада», *deli* «божевільний», *katil* «убивця», *töhmaet* «провина», *asâkir* «вояки», *batak* «болото», *voyvoda* «воєвода», *delil* «доказ», *herif* «тип», *kazak* «козак», *geçit* «прохід», *derviş* «дєрвіш», *tahrib* «руйнація», *bugün* «нині», *karguz* «кавун», *bizzât* «особисто», *mütemekkin* «поселенець», *güft* «слово», *hamle* «напад», *üftâde* «ницість», *şahs* «особа», *fesad* «зруйнування», *duvar* «стіна», *husûsı* «притаманний», *ihtilâl* «розруха», «бунт», *kîse* «торбина», *gulüvv* «поступ», *musâhib* «спієрозмовник», *guruş* «боротьба», *parmak* «палець», *ođlan* «хлопець», *kırmızı* «червоний», *boyin* «шия», *kulluk* «рабство», *şehirlî* «міський», *nâs* «люд», *şeyhulislâm* «шеїхульїслам», *müftî* «муфтїй», *sekban* «секбан», *sadaret* «очільництво», *vali* «валї», *tacdar* «вінцєносний», *hasekî* «улюблена дружина», *azîz* «святий», *mezkure* «згаданий», *tedarük* «заготовля», *müheyyâ* «готовий», *vefat* «кончина», *giydırme* «одягати», *aslâ* «но сумї», *bilcümle* «усї», *daha* «ще», *elbet* «звичайно», *evâil* «попервах», *ferâvân* «багатий на щось», *tersane* «верф», *vâfir* «численний», *hemen* «одразу», *vech* «триб», *vesâir* «решта», *aķşât* «вечір», *asr* «столїття», *tevzî* «розпорошення», *kadırğa* «галєра». Зразки ключової лєксіки «Історїї Наїми» та її домінацію в порівнянні з гіпертекстом можна представити у формі Таблиці 4.

Таблиця 4.

Зразок ключової лєксіки «Історїї Наїми»

Слово	Переклад	чмс КЛОТ	чмс ІН	Р Хі²
kurb	близькість	224,3	408,5	<0,001
ulûfe	плата вояці	98,01	367,6	<0,001
deli	божевільний	113,2	316,6	<0,001
töhmaet	провина	61,6	306,3	<0,001
voyvoda	воєвода	162,7	275,7	<0,05
herif	тип, чоловік	14,2	265,5	<0,001
kazak	козак	170,8	265,5	<0,05
derviş	дєрвіш	64,7	214,4	<0,001

tahrib	руйнація	59,6	142,9	<0,01
bizzât	особисто	31,3	122,5	<0,001
güft	слово	25,3	122,5	<0,001
hamle	напад	19,20	122,5	<0,001
şahs	особа	29,30	122,5	<0,001
duvar	стіна	5,05	112,3	<0,001
bedel	ціна	37,39	91,9	<0,05
gulüvv	поступ	14,15	91,9	<0,001
musâhib	бесідник	54,56	122,5	<0,01
guruş	боротьба	106,1	306,3	<0,001
ođlan	хлопець	78,81	306,3	<0,001
boyun	шия	18,19	275,7	<0,001
katil	убивця	14,2	81,7	<0,001
aşâkir	вояки	1,01	71,5	<0,001
batak	болото	18,2	71,5	<0,001
bugün	нині	10,1	40,9	<0,05

Варто зауважити, що майже всі ключові слова «Історії Наїми» вживані у сучасній турецькій мові. Деякі з них для 17 ст. можна охарактеризувати як вульгаризми. Власне, ці лексеми становлять визначальну рису мови автора, згідно з визначенням ключових слів ідіостилію, яке свого часу запропонував П. Гіро: в масштабах мови рідкісні, але для даного автора типові [13: 44–63].

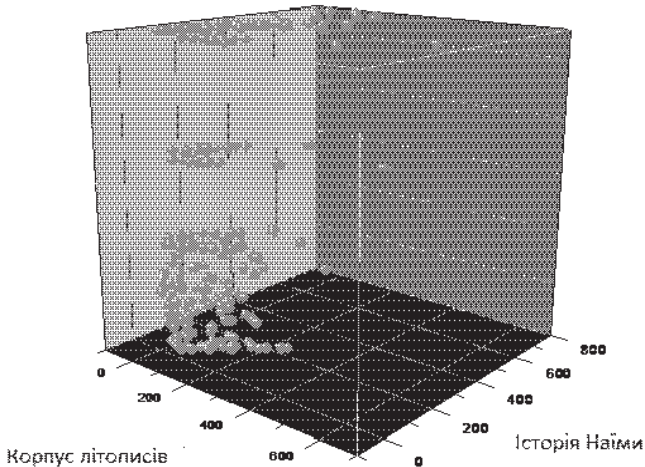
Загалом нами було проаналізовано 296 ключових лексем функціонального стилю та ідіолекту. Сумарно вони розподілилися в таких числах: 63 слова набагато частіше вживаються в досліджуваному тексті, ніж у корпусі документів, отже, є однією з основ його стилю; 74 лексеми, що характеризують функціональний стиль османських літописів, представлені в «Історії Наїми» значно менше, а ще 57 – імовірно, зовсім відсутні; натомість 102 одиниці слугуватимуть стрижнем мовної норми в хроніці та визначатимуть її близькість з жанром на рівні ключової лексики. Розподіл ключових слів «Історії Наїми» та решти хронік у їхньому порівнянні, можна представити у вигляді Рис. 1.

Діаграма на рисунку демонструє розподіл ключової лексики у 3D-вимірі. На усіх щаблях куба лексичні одиниці представлені у вигляді дрібних куль. Його вертикальна вісь відображає коефіцієнт χ^2 , обчислений між частотними показниками «кульок» корпусу літописів та «Історії Наїми», тобто показує відстані між ними. На нижньому щаблі зосереджені лексеми, у частоті вжитку яких найнижча різниця між «Історією Наїми» та корпусом літописів. Натомість на кожному з двох верхніх рівнів кулі відображають ті лексеми, що є ключовими для колекції літописів, але непритаманні ідіостилію Мустафи Наїми, і – навпаки. Висота розташування куль визначена лише ступенем відмінності між частотою вжитку слів, незалежно від того, які з них домінують в досліджуваному тексті,

а які – в решті літописів. Зображення унаочнює спільну жанрову сутність хроніки з іншими творами (долішній шабель) та водночас розрив між ними (верхні шаблі).

Рис. 1.

Ідіостиль «Історії Наїми» на рівні ключової лексики

Висновки. Розподіл найчастотнішої та ключової лексики «Історії Наїми» й решти османських літописів засвідчує, що досліджуваний текст володіє невизначними ідіостилістичними рисами. Останні, зважаючи на представлені дані, можна вважати доволі рідкісним явищем в османській прозі та розцінювати їх як своєрідне заперечення жанрових канонів літописання.

Попередньо варто констатувати, що саме незначне відхилення тексту від норми дозволяло «Історії Наїми» залишатися особливо популярною серед османського читача і не зазнати забуття в архівах, як, наприклад, «Сеяхатнаме» Евлія Челебі – твір, який різко порушував тогочасний літературний канон [1: 5-10]. Та ж мало відчутна девіація наближала хроніку й до сучасного читача. Цьому сприяло те, що автор послуговувався лексикою, яка згодом набула широкого вжитку в сучасній турецькій мові. Проте, описана невизначність ідіостилію водночас не дозволяє зрозуміти на інтуїтивному рівні, якою мірою «Історія Наїми» стилістично суперечить решті османської прози.

Означене відхилення на лексичному рівні функціонального стилю має вигляд своєрідних зсувів у його структурних пластах. Вокабуляр автора розподіляється на концептуальні поля, до яких належать і ключові слова тексту. Неоднорідність цих полів та відмінності між ключовими словами у порівнянні з рештою літописів є одним із глибинних виявів стилістичних особливостей. Зазначені аспекти та їхня візуалізація розкривають сутність явища ідіостилію.

Перспективи подальших досліджень. Запропонована модель аналізу лексичної структури «Історії Наїми» може бути використана у дослідженнях інших давніх текстів.

Отримані в такий спосіб дані сприятимуть поглибленню теоретичних уявлень про ідіостиль. Проведене дослідження також можна використати для пошуку зв'язку між стилем літопису та змальованим у ньому подіями, отже, для тлумачення хроніки.

Навняність ідіостилістичних рис «Історії Наїми» актуалізує подальше вивчення цього тексту як одного з небагатьох виявів заперечення жанрових канонів не лише в османській, але й загалом близькосхідній прозі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахревский Е.В. Эвлия Челеби и его «Книга путешествия» / Е.В. Бахревский // Челеби Эвлия. Книга путешествия. Крым и сопредельные области. (Извлечения из сочинения турецкого путешественника XVII века) / Эвлия Челеби; [Вступит. статья, перевод с османского языка, комментарии Е.В. Бахревского]. – Симферополь : Доля, 2008. – С.5–10.
2. İpşirli M. Önsöz / M. İpşirli // Tarih-i Naima: 6 Cilt; [hazırlayan Mehmet İpşirli] – Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2007. – С. 1. – LXXVI s.
3. Coşkun M. Üslup Çalışmaları Üzerine / Menderes Coşkun // Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları. – İstanbul : Turkuaz, 2010. – Vol.V. – P. 72–83.
4. Timurtaş F. Osmanlı Türkçesine Giriş / F. Timurtaş. – İstanbul: Alfa, 1999. –460 s.
5. Тищенко К.М. Основы мовознавства: системний підручник / К.М. Тищенко. – Київ: Київський університет, 2007. – 304 с.
6. Guiraud P. Langage et versification / P. Guiraud. – Paris : Klincksieck, 1953. – 237 p.
7. Ramos Juan. Using TF-IDF to Determine Word Relevance in Document Queries / Juan Ramos // First International Conference on Machine Learning. – Washington: Department of Computer Science. Rutgers University, 2003. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cs.rutgers.edu/~mlittman/courses/ml03/iCML03/papers/ramos.pdf>
8. Wynne M. Stylistics: corpus approaches / Martin Wynne – Oxford University, 2005. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://docsfiles.com/pdf_stylistics_corpus_approaches.html.
9. Риффатер М. Критерии стилистического анализа / М. Риффатер // Лингвостилистика. Серия «Новое в зарубежной лингвистике». – М. : Прогресс, 1980. – Т. 9. – С. 69–98.
10. Riffaterre M. Essais de stylistique structurale / M. Riffaterre // Journal of Linguistics. – Cambridge, 1972. – Vol. 8. – P. 177–183.
11. Manning C. Introduction to information retrieval / C. Manning, P.Raghavan, H. Schütze. – Cambridge : Cambridge Univ. Press, 2009. – 544 p.
12. Солтон Д. Динамические библиотечно-поисковые системы / Д. Солтон. – М. : Мир, 1979. – 558 с.
13. Гиро П. Проблемы и методы статистической лингвистики / П. Гиро // Общее языкознание: Хрестоматия. – Минск : Высш. шк., 1976. – С. 44–63.